

A karácsony homiletikuma

Homiletikai órák, teológiai kurzusok emlékei és lelkipásztori tapasztalataink segítenek két fő kérdés megválaszolásában: mit és hogyan prédikáljunk karácsonykor? Ezekre próbálok válaszolni, elismerve, hogy nem vagyok homiléta és egykori 17 éves lelkipásztori szolgálatom időben távol van. Talán nem sok újat fogok mondani, de néhány egykor megtanult homiletikai elvet felújítok, szempontokat adok karácsonyi prédikációs szolgálatunkhoz.

I. A karácsonyi ünnepkör és az igehirdető

Az adventtől adventig tartó egyházi év ünnepes félévében a három üdvtörténeti ünnepkör körül legkésőbb alakult ki a karácsonyi. Magát a karácsonyt az egyház a 4. század közepétől ünnepli. Khrüszosztomosz egyházatyától maradt fenn az első karácsonyi prédikáció 386-ból, amelyben megjegyzi, hogy ezt az ünnepet a római keresztyének már tíz éve megtartják. Az adventi időszak még későbbi eredetű, a 6. századtól kezdve 40 napos volt, s csak a 11. századtól tartják a keresztyén egyházak a karácsony előtti négy vasárnapot magába foglaló időszakot.¹

A református lelkipásztornak ugyancsak be kell osztania idejét, hogy az adventi vasárnapok után, a bűnbánat hetében, magán a karácsonyi ünnepen, óévkor, újévkor, majd epifánia vasárnapjára tudjon kellően készülni a prédikációkra. Ebben a munkában az első magának a textusválasztásnak a nehézsége. Ismeretes, hogy Kálvin annyira ragaszkodott a lectio continuához, hogy az üdvtörténeti ünnepeken is az addig magyarázott bibliai könyv textusairól prédikált. Ma ezt nem tesszük. Aki lectio continuában (is) prédikál, az ünnepekkor megszakítja. Mi reformátusok a perikoparendszert sem követjük, bár nincs semmi kivetnivaló abban, ha mégis e szerint prédikálunk. Így marad a szabad textusválasztás gondja.

Bizonyára minden lelkipásztor annak idején jól megtanulta, azóta szolgálatának rendjén maga is tapasztalta, hogy igehirdetési terv nélkül nagyon nehéz egy ünnepkör prédikációs szolgálatát végezni. Most nem az a feladatom, hogy az egész ünnepkörre textuáriumot adjak, hanem hogy szempontokat mutassak fel, amelyek szerint karácsonykor prédikálnunk kell.

II. A prédikáció sajátosságai

Készülve az igehirdetésekre, tisztában kell lennünk azzal is, hogy a karácsonyi üzenet dogmatikuma miképpen jut el a gyülekezethez, de azzal is, hogy szokásaiban,

---

¹ Részletesen lásd a *Karácsony és új élet* gyülekezeti előadásban.

hagyományaiban és hangulatában milyen az Igét fogadó gyülekezet. Röviden: igei és gyülekezeti szempontok ezek.

1. Fenntartásokkal ugyan, de mégis ajánlhatjuk elődeink szemléletét, mely szerint karácsonykor arról kell prédikálnunk, amit az *Atya*, húsvétkor arról, amit a *Fiú*, pünkösdkor arról, amit a *Szentlélek* tett értünk. Természetesen senki sem gondolja ezt végtelenen és kizárólagosan, mert karácsonyi igehirdetésünkben a megváltó Gyermekről is beszélünk és a Lélek munkájáról is, ha másképpen nem, a fogantatással kapcsolatban. A testté léételkor az Atya metszette át a vízszintes történetet a mennyből a földre tartó akaratával. Az egész ünnepe az Ő szeretetéről kell beszélnünk, abban a vonatkozásban is, hogy minden emberi szeretet forrása az Atya szerető szíve.

2. Az igehirdetőnek állandóan szem előtt kell tartania a menny–föld kettősségét. Ez azt is jelenti, hogy a valóságos földi események (népszámlálás, pásztorkodás, Augustus császár, Heródes király stb.) evilági eseményei üdvtörténeté válnak. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a pásztoroknak megjelenő angyalsereg a mennyi világ követeként hirdeti azt, ami elhangzott Keresztelő János és Jézus szájából is: elközelített a mennyek országa (Mt 3,2; 4,17).

3. A karácsonyi textusoknak is van indicativusa és imperativusa. Az *indicativuson* magát az egykor kijelentett történeti eseményt értem. Ez volt ott, Betlehemben. Az igehirdetőnek komolyan kell vennie a történetiséget, ami természetesen nem csupán azt jelenti, ami volt, hanem azt is, ami van, ami megtörténik a hívők életében, de a mai sakramentális kiábrázolásra is gondolhatunk. (Természetesen vigyáznunk kell arra, hogy az általunk is vallott reálpreszencia nem jelenti a dologiságot.) Az ige karácsonyi *imperativusa* arra irányít, hogy arról a pontról, ahol Isten behatolt a történelembe, ahol az Ige testté lett, a gyülekezet induljon el két irányba: Isten felé, hogy hálát adjon az egykori és a mai csodáért, új életünk lehetőségéért és az embertársak felé a bizonyágtétel által, amint a csodát tovább hirdető pásztorok, és a szeretetszolgálatban, mint az ajándékvívő bölcsek tették.

4. Régebbi egyházi szemlélet szerint Jézus Krisztus „in carnem, in mentem, in gloriam”, azaz testben, lélekben, dicsőségben jött el, és ezt figyelembe kell vennünk készülésünkben.² Ebben a vonatkozásban a *hústest* (szárx, Jn 1,14) azt jelenti, hogy Ő teljes sorsközösséget vállalt a mi hústestünkkel, mint szüleinek, neki sem volt helye tisztességes vendégfogadóban, majd a Sátán valóságos testében kísértette meg a puszta éhezőt (Mt 4,1–4), vagy ahogyan a Zsidókhöz írt levélben olvassuk: „Mivel maga is kísértést szenvedett, segíteni tud azokon, akik kísértésbe esnek” (2,18). Jézus Krisztus *lélekben*, azaz a mi gondolkodásunkban jön el. A születésével kezdődő új időszámítás új életformát kell hogy jelentsen: szeretetéből, szolgálatából, engedelmségéből megszülethet a mi szeretetünk, szolgálatunk, engedelmségünk. Jézus Krisztus megjelenik *dicsőségben*, azaz egész életünk adventje az a várakozás, hogy majd eljön az Emberfia az ő dicsőségében (Mt 25,31).

Azt mondhatjuk, hogy a testi eljövétel a *múlt*, amely ma az úrvacsorában válik láthatóvá, érezhetővé, tapinthatóvá. Lelki eljövele a *jelen*, amelyben kérjük, hogy a Szentlélek új emberekké formáljon. A megígért *jövendőben* jön el dicsőségben, s ez az „eszkatológiai

---

² Így Borbáth Dániel: A karácsonyi ünnepek homiletikuma. *Református Szemle*, 1957. 303.

tudat” indít a hívő várákozásra, és kötelez Isten szerinti erkölcsi cselekvésre. (Arra a dogmatikai alapmondatra gondolok, hogy az eszkatológiából következik az etika.)

5. Az eddig felsorolt igei szempontok mellett, az igehirdető szembekerül olyan, legtöbbször negatív jelenségekkel, amelyekkel már készülésében számolnia kell.

– A gyülekezet tagjainak egy része *szekuláris gondolkodású*, és ez így van különösen nagy ünnepeink igehallgatóinál, hiszen olyanok is eljönnek a templomba, akik különben máskor nem, és érzéketlenek az igei üzenetre. Tudnunk kell, hogy geo- és egocentrikus emberek hallgatják az Igét, ahogyan az egyik múlt századbeli teológus megjegyezte.³ A „földközpontú” embereknek „mennyközpontú” prédikációt kell mondanunk, az önközpontúaknak, Isten-központút. Ez semmiképpen sem jelenti azt, hogy dogmatizálunk, és azt sem, hogy figyelmen kívül hagyjuk a befogadó embert. Meg kell tanulnunk a szekularizált embert szekuláris nyelven megszólítani. Például: Isten szeretete számomra azt jelenti: szeretve vagyok. Ez érzékelhetővé, szemléletessé tehetem, ha utalok a közismert film zárójelenetére, és az abban elhangzott mondatra: valaki ott fenn szeret engem.

– A legtöbb vidéken ezt az ünnepet *néphagyományok*, szokások kísérik. Önmagában nincs semmi kivetnivaló abban, hogy a szenteste énekkel köszöntjük barátaink családját (ezt nálunk kántálásnak mondják), hogy az Istvánokat, Jánosokat felköszöntjük. Az viszont bűn, hogy ezek a szokások sokszor ivászatokba fulladnak. Ez önmagában is baj, és azért is, mert elvonják a gyülekezet tagjait a templomtól. Ne kövessük el azt a hibát, hogy a karácsonyi prédikációban ezeket ostorozzuk, már csak azért sem, mert ők nincsenek ott. Keresnünk kell más alkalmakat arra, hogy ezt a gyülekezettel megbeszéljük: a bibliaórákra, a közgyűlésekre gondolok.

– Mindnyájan ismerjük a karácsony *érzelmi töltetét*. Nem szabad ezt a szószékről „leszólni”, még akkor sem, ha ez az érzés a legtöbb esetben szekuláris. Tudnunk kell, hogy az ajándékozók és az ajándékozottak öröme, a családtagok találkozása a karácsonyfa körül, még maga a hangulat is Isten ajándéka, és nemegyszer fogékonyságot, nyitottságot jelent az evangélium, az örömhír előtt.

III. Miről és hogyan prédikáljunk?

Nem kis feladat a karácsonyi textuárium összeállítása. Azért sem, mert igyekszünk összehangolni a négy adventi és a hat (vagy több) bűnbánati igehirdetéssel, és itt szem előtt kell tartanunk az ószövetségi, az evangéliumi és a levéltextusok közötti arányt. Néhány szolgálati év után a lelkipásztor óvakodik visszatérni a kimondottan evangéliumi igeszakaszokhoz, amelyekről már több alkalommal prédikált. Tudjuk, hogy igehirdetési tervre szükségünk van, és ebben legtöbbször egyházi folyóirataink segítenek. Ha nem, illetve, ha ezekkel nem tudunk azonosulni, magunknak kell egy, advent első vasárnapjától a bűnbánati héten át, év végéig ezt elkészíteni. Az én feladatom, hogy csupán a karácsony textuáriumához szóljak hozzá. Beszélni fogok arról, hogy miként prédikáljunk az ószövetségi, az evangéliumi és a levéltextusokról.

---

³ Borbáth D.: *i. m.* 302.

a. Hogyan prédikáljunk az ószövetségi textusokról? Annyiban tudunk ezekkel a textusokkal azonosulni, amennyiben mi is várjuk, hogy Jézus valósággá váljék életünkben, és – adott esetben – annyiban, amennyiben az Ő visszajövetelét várjuk. Sokszor elkövetjük azt a hibát, hogy a textust – úgymond – rövidre zárjuk, azaz már az első mondatok után rátérünk az Újszövetségre. Feladatunk, hogy mindenekelőtt megértsük és megértessük azt, hogy Isten üzenete mit jelentett Izráel életében, és csak azután beszélhetünk a karácsonyi vonatkozásról. Legtöbbször az ószövetségi textusok egyetlen szava vagy kifejezése fog minket kapcsolni a testet öltéshez, mint például Immánuel, gyermek, csillag. Ezeket is először ószövetségi történeti összefüggéseikből kell megértenünk. Néhány példa:

1Mózes 28,11–17-ben, az ún. Jákób-létra álomban a kapcsoló kifejezés: Isten a mennyet összekötötte a földdel. Jákób válságos helyzetbe kerül, menekülnie kell, Isten kihozza ebből. Utalás: „... meglátjátok a megnyílt eget és Isten angyalait, amint felszállnak, és leszállnak az Emberfiára” (Jn 1,51). Nyilván, ezen túllépünk: Jézus Krisztusban kötötte össze Isten a mennyet a földdel, saját magát a válságban levő emberrel. – Ézs 9,6–7-ben a vezérgondolat a „gyermek és a békesség”. Ő a mi békességünk, aki megszüntette az ellenségeskedést – mondja Pál apostol (Ef 2,14–15). Ez közel visz az angyali üzenethez: „... a földön békesség, és az emberekhez jóakarát” (Lk 2,14). Jézus Krisztus a maga békességével „felül akarja írni” mindazt, ami elválaszt, ami gyűlöletként, erőszakként rontja meg életünket. – Óvatos textuskezeléssel, vigyázva, hogy a történeti párhuzamot ne erőltessük az allegóriáig, karácsonykor prédikálhatunk a 2Mózes 1,22; 2,5–9 alapigéről. A fáraó/Mózes és Heródes/Jézus történeteit egy síkra hozhatjuk a „hatalom és a Gyermek” vezető gondolatával.

b. Hogyan prédikáljunk az evangéliumi textusokról? Itt most csupán a Máté és Lukács leírásának eseményes anyagára térek ki. A gyülekezetnek minden karácsonykor meg kell hallania Jézus születésének részletes, eseményes leírását a Mt 2-ből és a Lk 2-ből. Ha nem innen választjuk az alapigét, a lekió kötelezően legyen valamelyik történet. Egyfelől azért, mert a történetek mindig nagyobb érdeklődést váltanak ki, mint a fogalmi textusok, másfelől azért is, mert sajnos, ezek vagy teljesen ismeretlenek, vagy mesés kiszínezéssel torzultak. Bizonyára feltettük magunknak már eddig is a kérdést: felvehetjük alapigeként az egész történetet? Megengedhető, de én magam nem ajánlom, inkább felosztanám kisebb szövegegységekre. Lássuk a két példát. Mt 2,1–18 négy (esetleg három) alapigét adhat: *a.* A bölcsek királykeresése (1–8), *b.* a bölcsek ajándéka (9–12), *c.* menekülés Egyiptomba (13–15) és Heródes gyermekgyilkossága (16–18). De e két utolsót egy szövegegységnek is lehet venni. – Lk 2,1–20-ban három textust különíthetünk el. *a.* Vízszintes tagolásban. Mária, József és a kívülállók: Augustus császár, Círus helytartó és akik nem adtak szállást (1–7). *b.* Függőleges tagolásban. Pásztorok, angyalok (8–14). *c.* A jelenség hatása alatt: elmentek Betlehembe; a találkozás hatása alatt: elmondták az üzenetet, dicsőítették, magasztalták Istent (2,15–20).

Mindkét evangélium személyeinél vigyázzunk arra, hogy ne túlozzunk: ne dicsőítsük meg a pásztorokat, a bölcset, és ne rajzoljunk karikatúrát Heródeséből.

c. *Hogyan prédikáljunk a levéltexthusokról?* A lelkipásztoroknak általában gondot okoznak az itt olvasható kifejezések, mert fogalmak, és ezekről mindig nehezebben prédikálunk, vagy éppen kerüljük őket. Itt is, mint az Ószövetség esetében, keresnünk kell a kapcsoló fogalmakat. Lássunk egypár példát. A *2Kor 8,8–9* (9,11–12) alapigét először meg kell értenünk az adott helyzetben: Pál adakozásra serkenti a korinthusi gyülekezetet, és Krisztus jótéteményével érvel. Karácsonyhoz kapcsolnak a következő kifejezések: szeretet, adakozás, szegénység, mindenekelőtt pedig a vállalás: Krisztus vállalta a földi szegénységet, nekünk vállalnunk kell, hogy jótéteményünkkel megszegényítsük magunkat. – Karácsonyi ünnepünknek eszkatológiai vetülete is van: Jézus eljött – Jézus eljön. Ilyen irányba gondolkozva az igehirdetés textusa lehet *Tit 2,11–15*. Összekötő szó a kétszer is olvasható „megjelent, megjelenés” (felfénylett jelentéssel is, 11. és 13. v.). Továbbá: Az evangéliumban az olvasható, hogy az „egész népnek” lesz öröme (Lk 2,10), itt pedig: „minden embernek” megjelent Isten üdvözítő kegyelme, azaz karácsonykor Isten üdvözítő kegyelme jelent meg a világnak. A textus eszkatológiai vetületét jelzi a „várva Krisztus dicsőséges megjelenését” kifejezés, s itt kiemelendő: egykor megjelent szegénységben, visszajövelekor megjelenik dicsőségben. – *1Jn 4,7–11*-ben kétszer is olvasható, hogy Isten elküldte Fiát, s ez az Ő szeretetének felül nem múlható tette. Az apostol arról tesz bizonyosságot, hogy minden emberi szeretet Istentől van, főleg ez visz közel a karácsonyhoz, és ahhoz, hogy megértsük, a bennünk levő szeretet forrása Isten.

A „mit és hogyan prédikáljunk karácsonykor” kérdésekre próbáltam válaszolni, de nyilván magának a karácsony homiletikumának a kérdéskörét csak körüljárni tudtam, teljesen kidolgozni nem. Az „egymásnak tanácsolás” jogán kérem, fogadjanak el két indítást. Először: olvassanak sok jó, kötetekben, folyóiratokban megjelent karácsonyi beszédet, különösen ajánlom ezt a fiatal lelkipásztoroknak. De ne mondják el mások beszédét, próbáljanak önállóan megküzdeni az Ige üzenetéért. Másodszor: Ünnep után küldjék el teljes szövegben megírt vagy vázlatos igehirdetésüket egymásnak, azért is, hogy az esetleges baráti észrevételekből okuljanak, azért is, hogy a következő karácsonykor lelkipásztortársuk is felhasználhassa.

Ezekkel a gondolatokkal kívánok mindnyájuknak jó készülést, családjuknak áldott ünnepeket.

Forrásmunkák

- Bogár János: *Az egyházi évkör kialakulása és hatása az igehirdetésre*. Debrecen, 1932.
Borbáth Dániel: A karácsonyi ünnepek homiletikuma. *Református Szemle* 1957. 302–308.
Fekete Károly: *Homiletika*. A Debreceni Református Theologia Akadémia Gyakorlati Theológiai Tanszékének tanulmányi füzetek. Debrecen, 1993. 98–101.
Ravasz László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete*. Pápa, 1915. 356–360.

Elhangzott Ramocsabázán, a Nyírségi Egyházmegye Lelkészszerkezletén, 2009. december 15-én.